

Stockholm 2024-10-21

U2024/01380

Yttrande över Statens skolverks redovisning av uppdrag om nationellt professionsprogram.

Inledande kommentarer

En av Sveriges Skolledares grundläggande uppgifter är att arbeta för att ge landets skolledare bästa möjliga förutsättningar att axla det många gånger komplexa och svåra, men också så otroligt viktiga och berikande uppdrag de har som chefer och ledare i förskola, skola, vuxenutbildning, folkbildning och kulturskola. Förbundet har alltsedan det bildades, och även genom de två tidigare organisationerna Lärarförbundet Skolledare och Sveriges Skolledarförbund, betraktat reformarbetet kring professionsprogram för skolledare och lärare med stor förväntan. En samlad struktur som garanterar såväl skolledare och lärare tillgång till kvalificerad fortbildning genom hela yrkeskarriären har potential att kunna bli en reform som påverkar förutsättningarna för en utbildning av hög kvalitet på ett avgörande sätt.

Skolledare är Sveriges viktigaste chefer. De har en enorm betydelse för att skolväsendet ska fungera på det sätt som uppdragsgivarna avsett, och därmed även för hela samhällets funktionssätt. Det är därför av högsta vikt att skolledaryrket är ett attraktivt yrkesval och att de ges återkommande goda möjligheter att såväl bredda som fördjupa sin skolledarkompetens. Sveriges Skolledare ser att professionsprogrammet har goda förutsättningar att kunna bli ett värdefullt instrument för att säkerställa skolledares professionella utveckling.

Inledningsvis vill Sveriges Skolledare slå fast att förbundet delar Skolverkets grundläggande inställning att all kompetensutveckling inom professionsprogrammet bör utgå från barnens och elevernas behov och främja deras lärande. Mot bakgrund av att det är utbildning som finansieras av arbetsgivaren och sker på arbetstid är det en fullständigt självklar utgångspunkt. Med det sagt ser Sveriges Skolledare ingen motsättning i att utbildningen också anpassas efter enskilda skolledares och lärares behov och intresse av utveckling. Vi behöver komma bort ifrån kollektiva kompetensutvecklingsinsatser med oklart syfte och tveksam vetenskaplig grund, och istället hitta vägar där vi istället utgår från gemensamma bilder av organisationens

styrkor, svagheter och utvecklingsbehov och som bidrar till att det vetenskapliga förhållningssättet i verksamheten stärks.

Förbundet delar också Skolverkets uppfattning att myndigheten ska ha ett övergripande ansvar för det nationella professionsprogrammet för rektorer, lärare och förskollärare.

Sveriges Skolledare kommenterar i övrigt förslagen i den ordning som de kommer i Skolverkets redovisning.

Ramverk för ett nationellt professionsprogram

Sveriges Skolledare delar Skolverkets bedömning att endast rektorer, biträdande rektorer, ställföreträdande rektorer, lärare och förskollärare som är verksamma i yrket ska omfattas av det nationella professionsprogrammet. Förbundet ser samtidigt att det kan finnas anledning att formulera eventuella undantag från regeln för att klargöra vad som gäller vid exempelvis föräldraledigheter, beredskapsuppdrag och sjukskrivningar.

Det är också viktigt att avgränsningen medger att skolledare med motsvarande ledningsfunktion som rektor men som har annan titel än biträdande eller ställföreträdande rektor, får gå professionsprogrammet. Förbundets erfarenhet är att det, inte minst inom privat sektor, kan finnas alternativa klassificeringar för ledarbefattningar. Ledare med dessa befattningar får inte ställas utanför professionsprogrammet på grund av snäva titelavgränsningar. Förbundet delar dock Skolverkets grundläggande inställning att det är yrkesverksamma med direkt ansvar för barns och elevers utbildning som är målgruppen, inte de som innehar rent administrativa tjänster.

Skolverkets förslag går till vissa delar emot det regeringsuppdrag som låg till grund för arbetet, exempelvis avseende att myndigheten föreslår att professionsprogrammet endast ska vara avsett för lärare och förskollärare som har en behörighetsgivande examen. Utbildningsinsatser för lärare och förskollärare som saknar behörighetsgivande examen ska inte omfattas av professionsprogrammet, enligt Skolverkets förslag. Sveriges Skolledare bifaller Skolverkets förslag och delar bedömningen att detta är viktigt för att säkra legitimiteten i systemet.

Parallellt med professionsprogrammet måste satsningar också göras för att öka antalet behöriga förskollärare och lärare. Det vore mycket olyckligt om professionsprogrammet skulle bidra till att ytterligare förstärka skillnader i likvärdighet mellan skolor och klassrum genom att bara skolor som har lätt att attrahera behöriga lärare kan tillgodoräkna sig de goda effekterna av professionsutbildningen.

Skolverket trycker hårt på att kompetensutvecklingen ska ske inom ramarna för en professionell lärandegemenskap och/eller vara en del av praktisk forskning. Sveriges Skolledare ser att den beskrivna modellen har stora fördelar och att den är en förebild för alla kollegier och skolorganisationer i bredare mening att sträva mot. Förbundet misstänker dock att inte alla verksamheter har denna modell på plats till alla delar. Inom ramen för införandet av professionsprogrammet bör det övervägas insatser för information om och inspiration till arbete i professionella lärandegemenskaper för att säkerställa att effekterna av professionsutvecklingen blir så goda som möjligt även i mindre mogna organisationer.

Nationell struktur för kompetensutveckling av rektorer.

Skolverket föreslår att strukturen ska utgå från befintliga insatser och ses som en påbyggnad på det nuvarande Rektorsprogrammet. Sveriges Skolledare delar bedömningen och anser att Rektorsprogrammet är en utmärkt utgångspunkt för fortsatt professionsutbildning.

Förbundet vill dock resa frågan om hur biträdande rektorer (och andra med snarlika funktioner men kanske andra titlar) kommer att kunna navigera i systemet? Det finns en växande trend mot att huvudmän gärna organiserar verksamheten i områden där rektorer får ansvar för ett flertal skolenheter och leder via biträdande som i sin tur får enhetsansvar. Sveriges Skolledare ser tendenser mot att detta leder till totalt sett färre rektorer men samtidigt fler med uppdrag som biträdande. Signaler har redan kommit att en växande del av de som genomgår Rektorsprogrammet har uppdrag som biträdande rektorer.

Utan att gå in på frågan om utvecklingen är i linje med skollagens intentioner om ett undervisningsnära ledarskap eller inte, kan den innebära att avsikterna bakom såväl rektorsprogram som professionsutbildning inte nås. Professionsutbildningarna bygger till stor del på att deltagarna övar och prövar ledarhandlingar på den verksamhet de ansvarar för på hemmaplan. För att nå full effekt förutsätts därför att de som genomgår utbildningen har tillgång till och även viss erfarenhet av hela bredden och komplexiteten i en rektors uppdrag. Sveriges Skolledare kan se en risk att en utveckling mot ett minskat antal skolledare med rektorsuppdrag till förmån för skolledare med biträdande uppdrag, leder till att färre än avsett kan komma att kunna dra nytta av professionsprogrammet fullt ut eftersom de inte har rektors befogenheter i sin ledarvardag.

Sveriges Skolledare vill också skicka med att det är viktigt att Skolverket är breda i sin analys av vilka lärosäten som kan komma i fråga för att hålla i utbildning inom ramen för ett professionsprogram för rektorer. Det är viktigt att lärosäten och institutioner med hög kompetens inom ledarskapsutbildning får chans att bidra, även om dessa idag inte ger Rektorsprogrammet.

Det är också viktigt att skolledare inte begränsas till att följa kurser vid sitt närmaste lärosäte, alternativt det närmaste lärosätet med Rektorsprogrammet. Det måste få vara kvaliteten i utbildningen som avgör, inte geografisk närhet.

Skolverket föreslår att kurserna inom ramen för fortbildning för rektorer samt andra högskolekurser på avancerad nivå ska kunna räknas in i en magister eller masterexamen.

Sveriges Skolledare ser mycket positivt på att denna möjlighet tillskapas. Det är viktigt att även skolledare kan följa med i den kunskapsfördjupning och kompetensnivåhöjning som hela förslaget syftar till. Förbundet ser att alternativet, där en växande andel av lärarkåren når magister-/masternivåer, men där skolledarkollektivet inte följer med, vore högst olyckligt.

Förbundet ser att det läggs ett stort ansvar på landets huvudmän att skapa möjligheter för skolledare att, inom ramen för normal arbetstid, kunna följa såväl rektorsprogrammet som återkommande professionsstärkande och fördjupande fortbildningar. Här finns mycket att önska när det gäller dagens situation. Det vore ett stort misslyckande för hela samhället om vi hamnar i en situation där skolledarna tvingas avstå från deltagande i kommande professionsprogram med hänvisning till otillräcklig avlastning i yrkesvardagen.

Framtida meriteringsmöjligheter för rektorer

I de ursprungliga tankarna kring reformen om professionsprogram för rektorer finns förslag för en meriteringstrappa även för denna yrkesgrupp. Syftet var att skapa incitament för kunskapsfördjupning och att säkra kompetensen i skolledarprofessionen. Möjligheter till systematisk meritering för mer kvalificerade uppdrag förväntades också bidra till ett mer attraktivt rektorsyrke. Regeringen har i dagsläget valt att inte gå vidare med dessa förslag. Sveriges Skolledare kommer att fortsätta arbeta för att en meriteringstrappa för skolledare förbereds och på sikt införs. Även här finns anledning att reflektera kring vad systemförändringarna avseende områdesrektorerna innebär. En tjänst som biträdande rektor kan ses som ett självklart steg i en meriteringstrappa för skolledare. I ett läge där det blir ständigt minskande antal rektorstjänster att meritera sig för kan rörelsen uppåt i trappan komma att avstanna och modellens funktionssätt avsevärt begränsas.

Innehåll i en nationell struktur för kompetensutveckling för lärare

Sveriges Skolledare avstår från att ha detaljerade synpunkter på innehållet i den nationella strukturen för kompetensutveckling för lärare. Som företrädare för skolledarna, som i sin tur är ansvariga chefer, vill förbundet dock återkomma till vikten av att innehållet utformas utifrån målet att skolans som organisation ska kunna möta barnens och elevernas behov.

Som företrädare för de verksamhetsansvariga vill Sveriges Skolledare även framhålla vikten av att den struktur som byggs upp är väl anpassad till, och kompatibel med, den dagliga verksamheten i förskolor och skolor. Det behöver säkerställas att alla verksamheter har förutsättningar för att lärare återkommande deltar i kompetensutveckling och att detta i sig inte ger några kortsiktiga negativa effekter för verksamheterna.

Meriteringsnivåer och villkor för meritering för lärare

Skolverket föreslår ett meriteringssystem bestående av tre meriteringsnivåer, benämnda nivå 1, 2 och 3. Sveriges Skolledare menar att myndigheten har gjort kloka avvägningar avseende administrativ börda och möjligheter att separera de olika nivåerna, och bifaller myndighetens förslag.

Skolverket föreslår att endast studier genomförda efter behörighetsgivande examen kan utgöra grund för meritering, med undantag för meriteringsnivå 3. Sveriges Skolledare bifaller förslaget.

Sveriges Skolledare bedömer att Skolverkets förslag till villkor för meriteringsnivåerna 1, 2 och 3 är logiska, objektiva och kopplade till verifierbar information, vilket är en nödvändighet för ett transparent, likvärdigt och resurseffektivt förfarande.

Skolverkets förslag till hur meriteringsvillkoret undervisning av hög kvalitet, såsom detta skrivs fram i regeringens uppdrag, kan uppnås är en obligatorisk uppdragsutbildning som beställs av Skolverket (VAK – Vidareutveckling och analys av kvalitet i undervisning). Alternativa sätt att göra bedömningen hade kunnat vara kollegiala bedömningar eller att låta rektorer ansvara för bedömningen. Skolverket bedömer dock att det i dagsläget saknas förutsättningar för att de båda alternativa sätten ska kunna fungera som avsett. Sveriges Skolledare delar Skolverkets bedömning och bifaller myndighetens förslag.

Med vänlig hälsning

Sveriges Skolledare

Ann-Charlotte Gavelin Rydman
Förbundsordförande

Lena Linnerborg
Utbildningspolitisk chef